

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ФИЛОСОФИЯ, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.3. **ФИЛОСОФИЯ**
(ОНТОЛОГИЯ)

**Експерименталният дух и хоризонтите на интересубективната
екзистенция**

Увод в идеята на експерименталната онтология

автореферат

Ивайло Ганелинов Добрев

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Александър Андонов

СОФИЯ

ЮНИ

Предговор	8
------------------------	---

Първа част

Увод в идеята на експерименталната онтология

Въведение	11
------------------------	----

Глава Първа

Философия

<i>1.Върху общото понятие за философия</i>	19
<i>2.Философия и експеримент. Предварително тезисно представяне на принципа и предмета на една експериментална онтология, разбираана като философията на експерименталния дух</i>	22
<i>3.За истината и Бога като корена на иманентното единство в предмета и съдържанието на философията и вярата</i>	26
<i>4.Началото на философията като феноменология на вярата</i>	28
<i>5.Философия, светоглед и смисълът на света</i>	32
<i>6.За двата вида философия или за духовната и за светската философия</i>	39

Глава Втора

Онтология

<i>1.Върху някои общи субектно-онтологически моменти</i>	47
<i>2.Върху предмета на субектната онтология</i>	48
<i>3.Общо за познанието и за философско-онтологическото познание</i>	48
<i>4.За субекта на познанието</i>	49
<i>5.За спекулативно-онтологическото разбиране на реалността</i>	50
<i>6.За естествено-научното разбиране на реалността</i>	52
<i>7.За духовното православно разбиране на реалността</i>	53

8. За естествен- научното разбиране на понятието или за понятието като принцип на темпоралното субектно-онтологическо овладяване на реалностите.....	55
9. Хегеловото разбиране за познавателното понятие като живо.....	60
10. Накратко за всеобщността според Хегеловото разбиране.....	61
11. За живото и понятието или за грешката на Г. Хегел.....	62
12. За единството между онтос и логос или критически бележки върху спекулативната идея за безкрайността.....	65
13. Субектната онтология – тезиси върху едно възможно развитие на идеята	68
Приложение.....	73
Върху идеята на субектната онтология.....	74
1. Няколко думи за духа и за ставането на познанието при Г. Хегел.....	76
2. Хегеловото разбиране за реалност.....	78
3. За спекулативното разбиране на реалността при Г. Хегел.....	79
4. Хегеловото познавателно разбиране за природата.....	80
5. За идеята на субектно-онтологическото познание.....	84
6. За субектно-онтологическото познание.....	85
7. Субектното и субектно-онтологическия познавателен процес.....	87
8. За ставането на света през създаването, запазването, употребата и развитието на средството.....	89
9. За нищожността на реалността при Г. Хегел.....	90
10. За теоретическия дух.....	92
11. Как става това? Или за принципа на темпоралната субектно-онтологическа експроприация.....	92
12. За онтологическите и познавателните аспекти на времето.....	93
13. Практическият дух.....	97
Глава Трета	
Експеримент.....	102

<i>1.Предварителното понятие за експеримент.....</i>	<i>103</i>
<i>2.За експерименталната действителност.....</i>	<i>111</i>
<i>3.Как се създават хипотези?.....</i>	<i>112</i>
<i>4.За експерименталната техника.....</i>	<i>114</i>
<i>5.За експерименталната установка.....</i>	<i>115</i>
<i>6.Експерименталното познание и духовната ситуация на времето.....</i>	<i>116</i>
<i>7.Философските системи като експерименти със смисъла на света.....</i>	<i>117</i>
<i>8.Експерименталната онтология като „частен случай“.....</i>	<i>119</i>
<i>9.За съвременната технонаука и експеримента.....</i>	<i>121</i>

Глава Четвърта

Преход от онтологията на експеримента към експерименталната онтология 122

<i>1. За философията като правена през идея.....</i>	<i>123</i>
<i>2. За експериментално-онтологическото разбиране за познанието и духа като осъществяващо прехода между познавателните и производствените форми на духовна действителност.....</i>	<i>124</i>
<i>3. За смисъла на познанието при Г. Хегел и за съществената разлика с експерименталното познание.....</i>	<i>125</i>
<i>4. За предмета на експерименталната онтология.....</i>	<i>127</i>
<i>5.Експериментална онтология или онтология на експерименталността.....</i>	<i>128</i>

Втора Част

Експерименталният дух и хоризонтите на интерсубективната екзистенция

Въведение.....	130
-----------------------	------------

Глава Пета

Експерименталният дух

<i>1.Инструменталното разбиране за духа.....</i>	<i>133</i>
--	------------

2. Дух и духовна действителност.....	134
3. Експерименталният дух.....	136
4. За ставането на експерименталния дух.....	136
5. Общо за технологичната рационалност.....	137
6. Феноменология на експерименталния дух.....	138

Глава Шеста

Върху онтологическото разбиране за светогледа

1. Върху общото разбиране за светогледа.....	142
2. Върху идеята за светогледа.....	142
3. За вярата като базова категория на светогледа.....	143
4. Светогледът като хоризонт на всекидневния житейски опит.....	144
5. За ставането и за многообразното ставане на светогледа.....	144
7. За ставането на метафизическия светоглед по В. Дилтай.....	147
6. Върху онтологическото разбиране на светогледа.....	151
9. За духовното и секуларното разбиране на света.....	152
10. Върху моралните аспекти на експериментално-онтологическото разбиране за светогледа.....	153
11. По повод екстраполацията на светогледа – една възможна феноменологическа илюстрация.....	154
12. За идеята в хоризонта на екзистенциалната експериментално-онтологическа конституция на светогледа.....	156
13. Философия и език.....	159

Глава Седма

Експерименталната конституция на светогледа или така наречените експериментални смислоконститутивни модели

1. Експерименталните смислоконститутивни модели.....	160
2. Теза.....	161

Глава Осма

Етосът в хоризонта на експерименталната конституция на светогледа

I. Евангелската ноетика.....	166
II. За свободата и автономията като принцип на Западноевропейската култура	172
Бележки върху идеята за постлибералния етос.....	173
<i>1. За постполитическия праксис.....</i>	<i>181</i>
<i>2. Върху либералното разбиране на всеобщността или за автономната всеобщност.....</i>	<i>182</i>
<i>3. За автономията в теоретичен и познавателен план.....</i>	<i>183</i>
<i>4. За постлибералния човек или за съборното лице на човека.....</i>	<i>183</i>
III. Върху моралния дискурс на посткибернетичния етос.....	185
Бележки върху идеята за посткибернетичния етос.....	188
<i>1. Терминологични уточнения.....</i>	<i>189</i>
<i>2. За информацията и специфичната ѝ онтосемантична архитектоника.....</i>	<i>192</i>
<i>3. Съвременната научна картина на света и режимът на технологичната рационалност.....</i>	<i>199</i>
<i>4. Към критиката на технологичния разум или за технологичната рационалност .</i>	<i>201</i>
<i>5. Глобалният информационен ред, информационното общество, виртуалната култура и трансхуманитарната идеология.....</i>	<i>207</i>
<i>6. Виртуалност и поствиртуалност или поглед върху едно възможно разбиране за границите на съвременната виртуална култура.....</i>	<i>.212</i>
<i>7. Трансхуманизъм.....</i>	<i>214</i>
<i>8. За разликите между класическия хуманизъм и трансхуманизма.....</i>	<i>217</i>
<i>9. За свободата като базова ценност и основен двигател на трансхуманитарната идеология.....</i>	<i>218</i>
<i>10. Критиката на Сандел.....</i>	<i>219</i>

<i>11. Постхуманизъм и кибертелесност.....</i>	<i>221</i>
<i>12. Киберкапитализмът, виртуалната култура и тоталитарният продукт на либерализъм.....</i>	<i>222</i>
IV. Върху идеята и метода на концептуалната документалистика.....	229
<i>1. Върху понятието документ.....</i>	<i>229</i>
<i>2. За общата форма на концептуално-документалните продукции.....</i>	<i>230</i>
<i>3. Върху предмета на идеята и метода на концептуалната документалистика.....</i>	<i>231</i>
V. За постсоциалистическите документи. Една възможна илюстрация на идеята за концептуалната документалистика.	
<i>1. Бележки върху понятието за икономика в хоризонта на идеята за добрия живот.....</i>	<i>232</i>
<i>2. Върху постсоциалистическите документи.....</i>	<i>234</i>
<i>3. Предварителна формулировка на стратегията за експериментално-онтологическия изследователски проект „постсоциалистическите документи“.....</i>	<i>235</i>
VI. Върху публичното лице на независимия театър	
<i>1. Върху идейната условност на самата програма.....</i>	<i>237</i>
<i>2. Общо върху нашето предложение.....</i>	<i>238</i>
<i>3. Върху метода на изследващото изкуство.....</i>	<i>238</i>
<i>4. Общо за видовете артистично-изследователски техники и практики.....</i>	<i>239</i>
<i>5. Конкретни въпроси, свързани с образите, чрез които бива възприеман независимият театър.....</i>	<i>240</i>
<i>6. Други въпроси.....</i>	<i>240</i>
Заклучение.....	242
Библиография.....	245

из Първа част

Увод в идеята на експерименталната онтология

Въведение

Казано най-общо, настоящото онтологическо изследване се занимава с възможността за необичайните приложения на експерименталния метод. Разбира се под „необичайни приложения“ тук не се мислят никакви екстравагантни или артистични теоретически прояви, а напротив, взето съвсем буквално, това са именно такива философско онтологически приложения, които обичайно остават извън периметъра на общата теоретическа и дори философска представа за възможната употреба на експерименталния метод в научните занимания.

По същество настоящето изследване е субектно-онтологическо. Като такова то има своята своеобразна легитимност в контекста на една конкретна академична общност¹, но в претенцията си за научност се ангажира с професионалното представяне на, условно казано, *всеобщата* стойност на изследваните, получените, проектираните и коментиранияте от неговата работа философски резултати. Трябва да подчертая, че не толкова сами по себе си резултатите от работа са обект на моето внимание и академична загриженост, колкото именно методът, чрез който е проектирана и извършена философско-онтологическата работа. Именно методът на изследването е онова, което представлява за мен същинския дисертационен опит и него съм опитал да представя и да защита по възможно най-разбираем и професионален начин. А самите резултати от философската работа смятам за продукт на личния си морален, теоретико-онтологичен и най-вече светогледен избор.

Взети сами по себе си, въпросните резултати не изхождат от претенция за всеобща (в смисъла на „абсолютна“) валидност, въпреки че според мен те имат свойството да бъдат валидни *за всеки*, който би ги *предпочел* и *избрал свободно* като възможни *за самия себе си*. Казано с други думи, това би била една всеобщност не от

¹ *Своеобразната онтологическа общност в СУ, чиито основни представители са професор Александър Андонов, професор Веселин Дафов, доцент Цветина Рачева, гл.ас.д-р.Цена Желязкова и др.*

метафизически порядък, тоест всеобщност, която следва от някаква рационална логическа необходимост, а напротив, една преди всичко свободна, личностна или най-точно казано морална всеобщност². Всеобщност, която, още веднъж, е продукт не на идеята за рационално метафизически обусловената логическа необходимост, а на свободната воля на индивидуалната субектност, както и на своеобразната ѝ способност за морална оценка и също такъв екзистенциално-онтологичен морален избор.

Може би най-централното понятия в настоящата работа е понятието дух и в този смисъл, разгледано в своята най-точна, тоест конкретна теоретическа определеност, настоящето изследване е изследване на реалността на духа и присъщата за него своеобразна духовна действителност. Още в самото начало на това философско онтологическо изследване обаче, искам да подчертая, че своеобразната реалност на духа и на специфичната за него духовна действителност няма да бъдат разглеждани в техния метафизичен, митологичен или художествено-метафоричен смисъл, а преди всичко в строго философско-онтологически или съвсем точно казано в субектно-онтологически присъщия им смисъл. Един смисъл, който в историята на Западната традиция може да се разпознае най-ясно от философията на Хегел, а у нас - от последните философско-онтологически изследвания на Александър Андонов.

² *Важно е тук да не се бърка разбирането за морално ставаща всеобщност с онова, което е характерно за Кант и рационално-нормативните етики от Кантов тип. Не разумът е основанието за всеобщността, а своеобразната способност на личността да избира свободно всеки път, онова което отговаря на собствената ѝ морално или в случая светово ангажирана оценка. В този смисъл, ако някой иска да избере за себе си митологичния светоглед характерен за античната Гръцка или Римска култура, или пък за класически разбирания Романтизъм например и да живее за себе си и пред другите в категориите, образите и енергията на този точно светоглед, той трябва да има право на това... не зависимо като как точно и доколко изобицо рационално-логически постига за себе си своеобразно присъщите му основания за валидност. Може би най-представителна тук е Ницшевата идея за генеалогия на морала. Именно тази свобода в конституцията на ценностите и тяхната своеобразна организация е онова, което се разбира при Ницше като един вид експериментална философия. По темата срав. Ницше, Към генеалогия на морала, из. Захари Стоянов, София 2002г. от 219с.; Също Теохаров, В. Ницше, Хайдегер и християнската метафизика; Първа част Експерименталната метафизика на Фридрих Ницше. 50/65с. Като несъмнената заслуга на Владимир Теохаров е това, че той показва, по един виртуозен и майсторски начин своеобразната контекстуалност на употребата на понятието експеримент характерно за Немската философия и преди Ницше, а именно при Кант и немските романтици. Изследването на Владимир Теохаров, смятам за най-авторитетното изследване у нас на проблема за „необичайните“ употреби на понятието експеримент, до което, от своя страна моето собствено изследване сякаш най-се доближава.*

Изхождайки от своеобразната за самия мен онтологическа рефлексия върху разбирането на Александър Андонов за духа, аз съм изследвал определенията и границите на Хегеловото понятие за дух и духовна действителност, като съм ги съпоставил веднъж с учението на самия Александър Андонов за духа; и втори път с новата, православната духовна философия и донякъде със самото православно учение за реалността на духа и съответстващата му духовната действителност.³ Сам по себе си и тук експерименталният метод със съпътстващата го познавателна и онтологическа специфика се явява своеобразната среда или по-точно казано специфичен онтологически посредник, който ми позволява да изследвам границите и отношенията между различията в споменатите разбирания за дух и духовна действителност в хоризонта на една свободна и в известен смисъл онтологически независима критико-генеалогическа морална постановка. Една критико-генеалогическа морално-онтологическа постановка, основана не върху пристрастията ми към никакви абстрактни рационално-метафизически представи, понятие, принципи, идеи или настроения, а преди всичко върху конкретни личностни теоретико-практически осмислени и прагматически проектирани, ориентирани и управлявани екзистенциални цели.

Следователно по своето естество тази дисертация е посветена на изследването на реалността и действителността на духа, правено през една субектно-онтологическа и по-точно казано експериментално-онтологическа личностна постановка. Като фокус на философско-теоретическото и философско-прагматическото внимание е моралното субектно-онтологическо учение за светогледа. В този смисъл изследвана е възможността за експериментално онтологическата конституция на светогледа с оглед на идеята за свободната, контролирана промяна на смисъла на света като правена и

³ *Православното учение за духа и духовната действителност е правилно да се разбира като един вид религиозно, но не метафизически разглеждано учение за духа. За подробно изложение на църковното разбиране на Духа виж Преподобния Иустин Попович, Догматика на Православната Църква, Пневматология (Учението за Бог Дух Свети), Част 1и 2; Видинска Света Митрополия, Манастир „Света Троица“, 2014г.*

постигана от една персонална морална позиция. В контраста ѝ от една абстрактно метафизически разглеждана позиция на исторически разбираната всеобща субектност⁴.

Именно хоризонтите на *свободната, (авто)контролирана онтологическа конституция и реализация* на светогледа (и, разбира се, на естествено съпровождащия го действителен духовно-светови опит), е същинската субектно-онтологическа действителност на експерименталния дух. Защото именно в реалността или в лицето на духа и своеобразната за него собствена духовна действителност изобщо имаме разбирането за онази реалност, която съществува само дотолкова, доколкото успява сама да реализира самата себе си в свой собствен свят и следователно в също така свой собствен, обективно действителен духовно-светови смисъл. Моята идея тук или в опита за представянето и защитата на тази докторска теза е да покаже *като как* това духовно създаване и реализиране на светогледа и следователно на смисъла на света може да става през субектно-онтологическа употреба на експерименталния метод. И то като правено от моралната позиция на реалната конкретна личност, а не, напротив, като само осмислено през необходимостта на естествено-психологическия или метафизически разбирания исторически процес.⁵

⁴ *Както, например е при Хегел и Немската класическа философия.*

⁵⁵ *Изследванията на Вилхелм Дилтай върху светогледа и светогледната реалност в това отношение са представителни, но въпреки, че според него съществува многообразие от светогледи и съответно от опити със смисъла на света, то неговото становище, е че всъщност не можем да изведем това многообразие само от свободата и мислите на хората. Наличното многообразие на светогледа, за Дилтай, е следствие от историческото развитие и е негов ефект, а не е продукт просто на човешката свобода. Ето, една илюстрация на базова ориентация в смисъла на това становище. Като моята покана тук е, да обърнем внимание не толкова на онова, което Дилтай казва за фундаменталната структура на светогледа, (само по себе си съобразяването с това негова казване ще бъде полезно по-нататък), а преди всичко на това, кой именно е „субекта“ , чрез който се извършват процесите на въпросното ставане; ето Вилхелм Дилтай : „Светогледите не са продукт на мисленето. Те не възникват само от волята за познание. Схващането за действителността е важен момент в тяхното образуване, но все пак само един момент. Те произхождат от жизненото ни поведение, от жизнения ни опит, от структурата на нашата психика в цялост. Издигането на живота до съзнание в познанието на действителността, оценяването на живота и постиженията на волята е бавна и трудна работа, която **човечеството е извършило** в развитието на възгледите за живота.“ И още малко: „Оформянето на светогледите се определя от волята за устойчивост на картината на света, на оценяването на живота, на ръководенето на волята, която воля се получава от посочената характеристика на стъпаловидността в психическото развитие. Религията и философията търсят*

Следователно, ако си позволя да изкажа най-общо *целта* и своеобразния *принос* на настоящата работа, то това би било именно:

създаването на теоретико-философските условия за развитие на специфичната компетенция за експериментално-онтологическо философстване през светогледност; като мислена, разбрана, ставаща и правена от гледната точка на конкретната духовна субектност.

Конкретната духовна субектност обаче, нека подчертая отново, не ще бъде разбрана тук като само момент от необходимото историческо развитие на някаква абстрактна, метафизически теоретизирана универсална (абсолютна) или трансцендентална духовна реалност. А напротив, ще бъде поставена и съответно представена и защитавана като разглеждана в елемента на собствено присъщата за всяка една реална *като-точно-тази-или-онзи-тук-и-сега-човешка-личност* вечна морална валидност.⁶

Следователно, още веднъж или като казано съвсем накратко, своеобразният *принос* на тази дисертация в случай, че тя защити успешно своите академични достойнства би бил:

устойчивост, сила на въздействието, господство, общовалидност. Но човечеството не е направило дори и една крачка по този път. Борбата между светогледите не е намерила решение в нито един главен пункт. Историята прави подбор между тях, но големите типове светогледи стоят един до друг самовластни, недоказуеми и неразрушими. Те не могат да държат произхода си на никакво нагледно посочване. Отделните степени и специалните оформления на един тип се опровергават, но техният корен в живота трае и продължава да действа и поражда нови и нови образувания.“ **Виж Дилтай, Философия на светогледите, 153с.**

⁶ Израза „вечна валидност“ по отношение на конкретната духовна субектност и по-точно „самия себе си в своята вечна валидност,“ дължа на Сьорен Киркегор, както изобщо фокуса върху екзистенциалното учение за избора. И там където това се налага, ще дам и други позовавания на неговите произведения. Ето, Киркегор: „Да осъзнаеш самия себе си в своята вечна валидност; е един миг, по значим от всичко останало на света. Това е все едно да бъдеш хванат и вързан и да не можеш никога повече, нито във времето, нито във вечността, да се отскубнеш. (...) Това е един сериозен и значим миг, когато човек се обвързва за цяла вечност с една вечна сила, когато приемаш себе си като този, чиято памет никое време не ще заличи, когато във вечен и неизмамлив смисъл се осъзнаваш като този, който си. И все пак ти би могъл да се откажеш от това! Ето тук има едно „или-или“... И следователно един неотменим екзистенциално светови избор. Срав. Киркегор, Сьорен, Избрани произведения том 2 Или-или, втора част; Народна Култура, София, 1991г., 215с.

теоретически генерираната възможност за контролираното, свободно субектно-онтологическо овладяване на ставането и реализирането на светогледността и своеобразната за нея световост на света, като правена в хоризонта на идеята за нейната експериментално онтологическа субективна и интересубективна екзистенциална конституция.

Накрая, обаче, съм посветил и една съществена теоретическа територия от собствената си работата на един специфичен критически анализ и коментар на няколко възможни приложения на идеята на *експерименталния дух* и хоризонтите на експериментално онтологическата конституция на светогледа. Като съм се постарал да очертая в някак все още предварителен вариант именно моралните граници на присъщата за тях субективна и интересубективна екзистенциална употреба.

Обобщение:

Настоящата докторска теза изследва конкретно възможността за екзистенциално философските приложения на развитото философско-онтологическо учение за експеримент като правено от позицията на конкретната морално ангажирана личност; и не се занимава отблизо с частно-научната, абстрактно-методологическата или само историческа представа за реалността и хоризонтите на неговата обичайно разбираема употреба. Следователно достойнството на тази дисертация не е в общо онтологическото или само историческото изследване на експериментирането и на своеобразната за него познавателна действителност, а в неговото специално изследване. Тоест, изследване по конкретен проблем. Това е изследване отблизо на въпроса:

можем ли с експерименти да овладяваме и постигаме смисъла на света в хоризонтите на възможността за свободна му действителна промяна? И то като правена през позицията не на някаква метафизически, прогресистки, еволюционистки или естествено-научно разбираема историческа необходимост, а именно през действителната свобода на морално ангажираната със смисъла на света конкретна личностна субектност?

И за да дам накратко още веднъж *обобщение* на идеята, целите, очакваните резултати и своеобразния *принос* на настоящата работа, ще кажа, че:

тя прави опит да покаже как чрез развитото разбиране за експеримента или идеята на експерименталния дух и естествено присъщата му духовно-експериментална действителност субектно-онтологическият подход на Александър Андонов, в лицето на една експериментална онтология, може теоретически да постига и онтологически да легитимира свободната, действителна промяна на смисъла на света, и то като ставаща и правена⁷ от моралната позиция на конкретната личностна субектност. Като казването тук е, че последната (или свободната действителна промяна на смисъла на света като правена от моралната позиция на конкретната личност) може да бъде мислена едновременно в определеността и енергията ѝ на индивидуалност, колективност и общност. Разбира се, съобразявайки необходимо понятийно-онтологическото естество на специфичните за всяка една от споменатите по-горе реалности разлики.

Из Глава Първа

Философия

Тук ще дам някои предварителни понятийни и контекстуални уточнения, които имат за цел да ориентират общо в основното за разбирането за философия, с което съм работил в настоящето онтологическо изследване.

1. Върху общото понятие за философия

Характерно за Класическата Западноевропейска културна традиция е свързването на философията с познанието на действителността. В този смисъл философията се възприема като наука за познанието на смисъл (истинския) на съществуващата действителност. Ето какво казва Хегел за философията в своята

⁷ За субектно онтологическата специфика в разбирането на различените в теоретическо отношение ставане и правене собствено онтологически реалности, съм особено благодарен за възможността да се запозная с авторското изследване на професор Веселин Дафов, **Ставания и направи**, което в много отношение се оказва полезно и вдъхновяващо за собствената ми работа. Там където имам възможност ще направя и конкретни позовавания на резултатите или методите на неговата работа.

Енциклопедия на философските науки: „Философията може преди всичко да се определи изобщо като мисловно разглеждане на предметите.“⁸ „От друга страна, продължава той, също тъй важно е философията да разбере, че нейното съдържание не е никое друго освен съдържанието, което първоначално е било породено и което се поражда в сферата на живия дух, което е станало свят, външен и вътрешен свят на съзнанието, че нейното съдържание е действителността.“⁹

При това мисловно разглеждане на действителността, разбираана като *вътрешният и външният свят на съзнанието и на живия дух* задачата на философа, следвайки Хегеловата идея, е чрез *разсъждението* да доведе мислите за своя предмет до *формата на понятието*. За Хегел това, или *формата на понятието*, означава да се представи предметът в необходимото ставане на конкретното единство (или системата) на собствените му определения. От моя страна това представяне на предмета във формата на *познавателното понятие* или в ставането на системата на присъщите му определения тук ще разглеждам, изхождайки от идеята на Александър Андонов за *субектно-онтологическото познание*.¹⁰

2. Философия и експеримент. Предварително тезисно представяне на принципа и предмета на една експериментална онтология, разбираана като философията на експерименталния дух.

От станалото тук общо или все още абстрактно понятие за философия, като един вид наука за познанието и за създаването на реални разумни смислови единства в съществуващата действителност или във *вътрешния и външния свят на съзнанието и*

⁸ Хегел, *Енциклопедия на философските науки*, §2, 98с. ;

⁹ *Виж пак там §6, 102с.*

¹⁰ *Разбира се там където е необходимо ще дам всички необходими пояснения за разбирането и своеобразната употреба на категориите и понятията на оригиналната субектно онтологическата философия на професор Александър Андонов; както и на другите представители на академичната онтологическа философска общност у нас – професор Веселин Дафов, доц. Цветина Рачева, д-р.Цена Желяскова, д-р. Илия Тодоров и всички онези, от чиито трудове съм се ползвал общо или конкретно, за целите на настоящата работа.*

живия дух, аз предлагам да изследваме като как е възможно ставането на едно собствено, частно и най-точно казано личностно и съответно, не исторически или метафизически необходимо, а преди всичко свободно ставащо и създавано реално многообразие от такива познавателно онтологически, тоест действителни смислови единства (или духовни светове). Които да бъдат мислени и проектирани през идеята за една експериментална онтология, разбираана като своеобразен режим на рационализация и теоретическа манифестация на експерименталния дух.

Следователно, още тук или в момента на своята предварителна формулировка, моята докторска теза открито заявява, че:

през идеята на една експериментална онтология, разбираана като философия на експерименталния дух, реалният опит със смисъл на философските единства в действителността или казано просто - световостта на света („външния и вътрешен свят на духа“) - може да се открива като постижим не само в хоризонтите на абсолютността¹¹, но и като реалност, която е предмет и на собствена, тоест субектно онтологически легитимирана, свободна, личностно постигана екзистенциална смислова конституция.

Допълнение:

От своя страна, реалността на последната (*свободната, собствена, личностна смислова конституция на света*) обаче не е просто идеална, тоест, един вид израз на някаква интелектуално-съзерцателна философия. А напротив, е напълно действителна форма на субектно-онтологически ставащо познание, създаване и обитаване на своя собствена (субектно-светова) екзистенциална действителност. С всички присъщи за достойнствата на всяка една такава реално станала (субектно-светова) действителност категории, понятия и определения.

Казано просто, според мен, е напълно възможно, използвайки метода на експерименталното познание и съответно на експериментално ставащата познавателна действителност, да изработим за себе си плуралистичния хоризонт за свободното,

¹¹ (*разбираана като инвариантност, моносемантизъм и следователно рационален авторитаризъм и един вид онтологически тоталитаризъм, както е например при Хегел и метафизическите онтологии на разумния дух от съответния вид*);

творческо и личностно¹² разбиране, познаване, създаване и обитаване на философски ставащите смислови единства в действителната, или казано точно в реалната, за всяка конкретно ставаща екзистенциална ситуация световост на света.

Следователно аз твърдя, че:

през успешното философско-онтологическо овладяване, адаптация и приложение на експерименталните форми на действително познани ние бихме били в състояние като субекти на смисъла на света да създаваме сами свои собствени светове. И то не просто идеално-теоретически разбирани и само интелектуално проектирани, а в същинския смисъл на понятието - действително ставащи, създавани, проектирани и постигати целокупни светови реалности.

Като силното казване тук е, че последното или експериментално-онтологическото създаване и опитно придобиване на свои собствени светове би било легитимно - както по отношение на собствената личностна индивидуалност, така и по отношение на различните видове колективности и различните видове общности.

Изказана в един от своите малко по-разгърнати моменти настоящата докторска теза следователно ще има за цел да защити становището, че:

щом в реалността на духа имаме същинския светови субект и при това, щом от своя страна конкретният индивидуален и единичен субект също би могъл да развие собствената си реалност, тоест режима на собственото си самосъздаване до реалността на духа; то същият - тоест конкретният индивидуален духовен субект – през своеобразната за самия себе си философско-онтологическа употреба на експерименталния метод би бил в състояние да одействителностява самия себе си или да реализира и манифестира самия себе си през свой собствен, свободно създаден от него самия духовен свят.

¹² (...което ще рече, не просто за естествено необходимото или метафизически разбраното моноепистемологическо познание и обитаване на смисъла и световостта на света, а преди всичко, за хетерогенното, полисемантично, хетерономно и плуралистично разбиране, ставане и правене на световостта на света...)

Последното (създаването и обитаването на собствения духовен свят) - казвам го отново - би било валидно както в смисъла на индивидуалните личностни форми на собствена духовна и следователно светова екзистенция, така и в смисъла на колективните и общностните форми на духовната и светова субективна и интересубективна екзистенция.

В крайна сметка казаното на този етап е основното в моята теза, представена накратко и в един предварителен вид.

Обобщение:

Това определение на идеята на философията като интерес и внимание върху начините за създаване, организация и проекция на единства в опита с целокупния смисъл на съществуващото, по-горе вече изтъкнах като подходящо за целите на настоящата теза и следователно и напред нямам намерението да търся поводи, за да отстъпвам от него. Така че виждаме как взета общо философията в крайна сметка се явява един вид *грижа* за всеобщо постижимата опитна или дори веществено-опитна смислова конституция на винаги конкретно определената от своеобразната за самата себе си субективно и интересубективно валидна ситуация световост на света.

Що се отнася обаче до самия философстващ човек или до същински загрижения за формите на всеобщо определената и също така всеобщо постижимата светогледна смисленост екзистенциален субект; то редно е да кажа още, че той би трябвало да рефлектира и дори рефлектирано да постига самата идея за самия себе си - в уменията за упражняването на своеобразната онтологическа компетенция, създаваща възможности да се ангажира философски с всеобщото в смислеността на само наличната или само непосредствено откриващата се световост на света. И то като правено през хоризонта на действителното многообразно от смислово определени реалности, практики и отношения, валидно за конкретността на собствената му проектно-изследователски ставаща субективна или интересубективна екзистенциална ситуация.

При което задачата на философско познаващото внимание на същински философстващия субект би се концентрирала в това да успява, да задържа, запазва, целесъобразно да упражнява и всеобщо да демонстрира принципите и начините, по които биват различавани, определяни и отнасяни едни към други свойствата и

отношенията на различените реалности, които собствено са обект на изследователските практики на неговия светогледно фокусиран познавателен интерес. Но също и да внимава за това *като как* се постигат и гарантират условията за възможността тези различени определения, свойства и отношения на реалностите да биват съчетавани едно с друго; или пък интерфериращи в нещо трето или дори с нещо трето¹³. В условията за една всеобщо постижима и всеобщо достъпна критико-дискурсивно легитимирана платформа, за нова теоретико-прагматически конституирана и опитно постигана смислова валидност. Една нова универсална смислова валидност като ставаща и правена като резултат от конкретните анализи и рефлексии на изследваната философски само непосредствено дадена или само непосредствено разкривана световост на света.

В последна сметка, изхождайки от казаното досега, мога да направя извода, че същинската цел на идеята за една академично разбираема и експериментално онтологически фокусирана философия би трябвало да се определя от желанието за създаването и гарантирането на критико-дискурсивните условия за това:

по повод всички възможни реални обекти на философското внимание да се установи атмосферата на една всеобщо валидна приемственост и своеобразна критико-дискурсивно постигана гостоприемственост. Спрямо която всички съществуващи (за наличното или за актуално постиганото конкретно многообразие на дадена смислово-светова ситуация) критико-дискурсивни теоретически и морално-светогледно създавани и реализирани идентификативни практики да имат възможност за равен публичен, административен и дори юридически легитимиран достъп.

Следователно за разбиращия онова, което прави същински философстващ човек, е характерна такава една внимателност и загриженост към смисъла, делото и всеобщността на идеята за една академична философия. Внимателността и съобразителността на човека философ обаче сами по себе си не са достатъчни, за да гарантира условията на действителната добронамереност, взаимност, искреност и откритост при експериментално онтологически постиганата опитно-светова

¹³ с един например друг, самороден режим на смислово-светова манифестация и следователно на смислово-светови опит...

смысленост. Защото оставени сами на себе си, тези *внимателност* и *съобразителност*¹⁴ могат в един същински парадоксален смисъл да послужат както на съществените и действително всеобщи идеи, ценности и интереси (на участващите в естествено конститутивните за нея *слабо* или *силно* изразени дискурсивни или екзистенциално-идентификативни практики); но също така могат достатъчно добре да послужат и на само привидните и следователно на реално несъществените или частно особените идентификативни интереси, ценности, идеи, тенденции, проекти, практики, идентичности, а защо не дори и закони...

Всичко това, разбира се, се отнася както общо до философията, така и конкретно до същинската идея на експерименталната онтология, разбрана като теоретическата манифестация или самата философия на експерименталния дух. В крайна сметка обаче моето все още предварително становище тук е, че:

*именно в идейно ставащите хоризонти на експерименталния дух експерименталната онтология като вариант на приложна или прагматическа философия и един вид развита проектна онтология*¹⁵ *ще постига за самата себе си*

¹⁴ ...на условията за възможната всеобща приобщимост към академичните тенденции на съответстващият им критико-теоретически дискурс...

¹⁵ Идеята за онтология на проектността или за собствено проектна онтология, в сегашния си статут принадлежи на концентрираната изследователска и авторска работа на Веселин Дафов. Моето намерение тук в тази дисертация, е да интерпретирам и съответно да адаптирам към понятийно-концептуалния арсенал на собствената си идея за експериментална онтология, някои основни положения от работата на В. Дафов върху проектността. Връзката която правя, между резултатите от неговите постижения върху проектността и моята собствена работа върху възможните „необичайни приложения“ на експерименталния метод е именно по посока разбирането на проектността като форма или метод за реализиране на идейност или за контролирано създаване условия за възникване на целокупни (органично-семантични) субектно и интересубектно ставащи и правени онтологически реалности.. те са възможни, следвайки Веселин Дафов, през конкретно ставащи контролирани форми на целокупни преобразования в смисъла и в самата реалност на действителността. Ето, какво казва професор Дафов за това, като как изобицо да разбираме реалността на проектното и проектността: „... ще предложи разбиране за проектността, при което отделните елементи на проекта са отделни само по своята форма, ала всъщност представляват органично свързани моменти от разгръщането на предприетото конкретно преобразуване.“ 60с. Виж **Онтологически проектории, Веселин Дафов, изд. Парадигма, София, 2018г.**

23.1. Ето, сега, какво по-точно разбира професор Дафов под израза проектно преобразуване и как то трябва да се прави,, ... за втория тип преобразувания (проектните б.м.) е характерно, че при тях, онзи който ги извършва, е автор на преобразуването в същинския смисъл на думата – т.е. той не просто

формата на собствената си условност за една многостранна или разнообразна и разностранна опитна целесъобразност.

За всичко това, обаче, ще стане дума същински във *втората част* на тази докторска теза. Сега, за да завърша, още веднъж ще обобщя, изказвайки накратко общо станалото за мен становище върху философията изобщо и върху идеята на една експериментална онтология в частност, казвайки че:

Философията като един вид обща наука или дори своеобразно изкуство на смислова конституция се занимава изобщо с определенията и самоопределенията в действителния опит със смислеността на света. Като такава тя (философията) е иманентно основана в себе си и за самата себе си върху принципа на своеобразната грижа за създаването и гарантирането на условията и възможностите за всеобщо

разчита на случайността, за да се осъществи неговия замисъл, но и се грижи постоянно за създаването на условията за реализирането на търсеното от него преобразуване. И точно в този смисъл, когато казваме, че проектното мислене и поведение разширяват нашите възможности за осъществяване на идеите и замислите ни, ние всъщност имаме предвид това, че проектното мислене и поведение всъщност представлява израз именно на ангажимента и отговорността, която поемаме за създаването на всички необходими и достатъчни условия за реализирането на предприетото преобразуване.“ 60/61с. виж пак там.

23.2 Ето, още за целта или задачата на самите проектните действия: „Така на действията по изработването на проекта, ще се гледа като на действия, насочени към по-доброто осмисляне и анализиране на самото преобразуване, което е иницирано, на самата идея.“ 66с. виж пак там.

23.3.В крайна сметка именно с оглед на формите за погрижване и за контрол при реализирането на идеите и за създаването на условията, които, всъщност трябва да помагат за процесите на това реализиране, виждам посоката, по която е възможно адаптирането на резултатите от неговата работа, към моята идея за една експериментална онтология. При експериментът обаче, както ще покаже по-късно, разбирането за контрол при обективизирането на смисъла и реалността на дадената идея, е интензифицирано и това трябва да бъде мислено едновременно, както по отношения на системата на собственото идейно вътрешно понятийно единство, но така и по отношение на практиките по създаването и по взаимодействието с реалността и своеобразните онтологически тенденции на самите условностите.

постижимата (от всички заинтересовани от принципите и резултатите на нейните изследвания философстващи субекти) смислова конституция и проекция на онези реалности, които вече са, но и винаги вече биха могли да бъдат обекти на нейния познавателен и културно-образователно проектиран всеобщ светови интерес.

Как се разбира конкретно ставащата или конкретно дадената реалност на смисъла, как се работи с нея; дали тя е идеална или практическа, дали служи за да информира или за да образова, за да ориентира, за да наставлява или за да овластява и прочие, би трябвало да са постоянно присъстващи въпроси за една практически разглеждана и прагматически разбирана, ориентирана и проектирана експериментално-онтологическа философия¹⁶.

из Глава Втора

Онтология

Тук ще започна с едно кратко изложение на собственото си разбиране на идеята на субектно-онтологическата философия, изхождайки от някои важни за мен положения при Александър Андонов. Като се концентрирам върху това да представя онези теоретико-прагматични моменти, които ще отнеса впоследствие към моята работа върху експерименталната онтология и реалността на духа.

1. Върху някои общи субектно-онтологически моменти.

От професор Андонов имаме разбирането, че онтологията е философия на реалността. Може би най-интересно, вълнуващо, но също така и най-трудно при

¹⁶ *От своя страна да направи смисъла на своите ценности действителност. Би могла да бъде, накратко изразена задачата на една практически разбирана, дори експериментално онтологически разбирана философия. Това би означавало, да направим ценностите дела на живота – да им дадем живот, чрез и в делата си*

разбирането и упражняването на идеята на Александър Андонов за субектно-онтологическата философия е очакването, че в заниманията с онтология нещо трябва да се прави, и то именно нещо да се прави със самите реалности, които са предмет на онтологически интерес и съответно на субектно онтологическо занимание. Значи не толкова четенето и писането, а именно правенето на философия е определящо при разбирането на идеята на А. Андонов. И още нещо изключително важно, което искам да отбележа и което само по себе си е било лично за мен особено провокиращо, а именно казването на професора, че в субектната онтология се напредва през биография, тоест през някакъв собствен житейски и познавателен опит. В този смисъл от всеки онтолог се очаква да успява да работи през биографията си, тогава когато встъпва в изследване, познание, създаване и проектиране на реалности.

2. Върху предмета на субектната онтология.

По-конкретно субектната онтология се занимава с изследване на начините, по които *стават, съществуват, развиват се, сътворяват* (създават, произвеждат), *запазват се, разрушават се и се унищожават реалностите*. Следователно, изхождайки от теоретическата постановка на Александър Андонов, можем да обобщим, че онтологическите модели, които възникват при въпросните изследвания и овладявания на реалността, биха могли да имат *теоретични* и *практически* измерения. Според мен, теоретичните субектно-онтологически модели можем да разделим на три вида: *аналитични, хипотетични* и *синтетични*. Като от своя страна *аналитичните* ще са създадени въз основа на непосредственото или казано просто на наличното и актуално съдържание на реалностите (може да се мисли по Кантовото понятие за *аналитичност*¹⁷); *хипотетичните* ще са основани на възможното състояние на конкретните реалности; а *синтетичните* ще са на действителното състояние на реалностите. От своя страна *практическото* не е независимо спрямо *теоретическото*, а го изразява/манифестира. Кое то обаче не се отнася с реципрочна сила и за *теоретическото* - било то *аналитично*, или *хипотетично*. *Практическото* е необходимо и теоретически, докато *теоретическото* може и да не е *практически осъществимо* и затова не може да следва от никаква *метафизическа* или *логическа* необходимост.

¹⁷ Виж *Критика на чистия разум*

3.Общо за познанието и за философско-онтологическото познание.

В контекста на субектно-онтологическата философия на Александър Андонов да познаеш нещо означава най-общо да го усвоиш, да го субектираш, да го превърнеш в условие, в средство или в среда за собственото си субектно-онтологическо самосъздаване. Формата на това познавателно усвояване, присвояване, субектиране или познавателно субектно самосъздаване обаче би могла да бъде различна. Например науката познава през понятия и във формата на понятия, а изкуството във формата на художествената действителност (чувството, нагледа, представата, образността, въображението, фантазията, привидността).¹⁸

4.За субекта на познанието.

От своя страна под *субект на познание* тук ще разбирам именно формата на познавателното отношение или самия познавателен модел.¹⁹ Следователно можем да различим минимум две реални перспективи към познанието. Едната разбира познанието като *усвояване, овладяване, присвояване, контрол и подчинение* на реалностите, която всъщност е характерна в известен смисъл и за субектно-онтологичния подход на Александър Андонов. А другата - като *приобщаване, интерференция и синергия* със същността или иманентния смисъл и битие на познаваните реалности. Която от своя страна е характерна за православната духовна традиция и Византийската философия, за която ще стане отново дума по-нататък. Общото между тях е това, че те са преди всичко две специфично *онтологически* перспективи както към познанието, така и към самата реалност. От друга страна, разбиранията за познанието като описание или отражения са по-скоро логико-номиналистични и лингвистични, а не онтологични разбирания за познанието. Логико-номиналистичните и лингвистичните перспективи свеждат познанието до идеалното знание за нещо и още до описанието, класификацията, изказването и структурата на изказването за него, и в този смисъл не са същински онтологически идеи за познание и поради това няма да бъдат предмет на изследване в настоящата работа. Същото се отнася за *експерименталната философия*, разбираана в контекста на аналитичната

¹⁸ Виж Приложение 1

¹⁹ Интересен за мен е принципът на възможното развитие на познавателните модели, техните универсални и персонални аспекти.

традиция. Поради нейния номинален и лингвистично-класификационен характер тя също остава извън теоретическия периметър на настоящото изследване. Експериментът тук ще бъде разглеждан в неговата познавателно-онтологическа величина, а не като метод за извършване на статистически проучвания на дадени въпроси, възгледи, употреби на езикови форми и изрази и пр. теми и начини, характерни за аналитико-лингвистичните интерпретации на идеята за експериментална философия.²⁰

13. Субектната онтология – тезиси върху едно възможно развитие на идеята.

Тук ще дам съвсем накратко в един преди всичко тезисен и обобщен формат една възможна визия за следващото развитие на субектно-онтологическата философска идея, като освен друго по този начин създам и теоретическата условност за представянето на следващия етап от философското движение на настоящата дисертационна работа:

*Субектната онтология на предметното*²¹ се занимава с това да превърне реалността на онова, към което се отнасяме като изследващи и познаващи субекти в категорията *за нас*, тоест в нещо, в което разпознаваме и в което разполагаме с някакъв свой собствен познавателно станал и най-общо казано икономически и културно валиден (прагамтичен) смисъл.

Субектната онтология се занимава с това да превърне този познавателен и икономически смисъл в *ресурс* (средство, инструмент, среда, метод, идея, технология и пр.) за самосъздаване на познаващото и самопознаващото се *духовно* същество.

*Проектната онтология*²² се занимава с това да разгърне този познавателен ресурс на познаващото и самопознаващото се духовно същество във формите на

²⁰ Справ. *Experimental philosophy; An Experimental Philosophy Manifesto*, Joshua Knobe, Shaun Nichols; OXFORD, universe press, New York, 2008

²¹ Тук последното изследване Към идеята за една онтология на предметността на доц. Д-р. Цветина Рачева, може да се вземе като образцово, задълбочено и виртуозно представяне на темата, правено от една съвременна спекулативно онтологическа позиция. Един вид ренесанс и адаптация на Хегеловата идея за философия на природата. В удобен и подходящ за мен етап, ще се възползвам от резултатите и постиженията на онтологическия проект на доц. Рачева в настоящата дисертация, като представя конкретно, онова, което би представлявало интерес за мен в хода на собственото ми изложение.

Проектната онтология е една област от субектно онтологическата философска идея, която в дълбочина и вещина изследва и разработва професор Веселин Дафов. Това е негово авторски

всеобщността, тоест на реалната възможност за субектно субектиране и съсубектиране на субектни и предметни действителности. Което ще рече, в един особен смисъл на думата, *да капитализира* по-горе определените познавателни субектно-онтологически ресурси в хоризонта на възможността за културното развитие на един най-общо казано икономически загрижен и юридически легитимиран познавателен, социално образователен и творчески личен интерес.

Експерименталната онтология се занимава с това да създава, удържа и развива *контрола*²³ в режимите на многообразното ставане, производство и масово

ангажимент с онтологическата философия с широки теоретически, приложни и практически резултати. От моя страна аз съм се ползвам открито от работа на професор Веселин Дафов, и там където това стане необходимо, ще дам и необходимите позовавания и пояснения.

²³ *Това ще става преди всичко, през стратегическата употреба на експерименталния метод, при която се създават определени от някакъв личен или всеобщ интерес (било познавателно-икономически или социално-образователен, морален, идеологически и пр.) хипотези за възможното контролирано развитие на дадена субектна и интересубектна реалност; имащи идеята да бъдат действително интегрирани в съществуващите субектни и интересубектни контексти, условия и практики на самосъздаване, с цел например да овладяват и управляват спонтанните аспекти на въпросните практики и процеси, спрямо реализирането на условията за възможното развитие на водещият за конкретната експериментална ситуация личен или колективен интерес (или система от интереси). Разбира се, за всичко това ще дам необходимите уточнения, по-нататък. Всъщност, може би е важно да се каже, че с разработването на идеята за една експериментална онтология, разбирана като един вид позитивна философска наука, се занимавам преди всичко аз, така, че конкретните обяснения за съдържанието и начините на работа на тази идея, ще трябва да се проследят в теоретическото развитие на този дисертационен опит. От друга страна доц. Владимир Теохаров, скоро представи пред една академична публика, своето изследване върху Ницше и Експерименталната философия, което само по себе си е важно произведение, коментиращо теми от история на философията близки до идеята на собствената ми работа, и от които също при удобен случай бих се ползвал в настоящия текст. В един особен смисъл Ницше е философът, който показва как философията на морала от една нормативна етика изхождаща от метафизически или логически легитимираните претенции за необходимост и всеобщност на ценностните и нравствените предпоставки, би могла да се мисли, през идеята за свободната морална генеалогия като хипотетична и в този смисъл като същински експериментална философско етическа „наука“. В този смисъл изследването на Владимир Теохаров, представлява интерес за мен именно в опита да осмисля кореспонденциите на неговата работа върху хипотетичното и експерименталността, със собствената ми теоретическа нагласа, за това да покажа като как е възможна идеята за една експериментална онтология ставаща именно, през позицията на една открито заявена морална позиция(или хипотеза). Виж по темата, Теохаров, Вл.,*

възпроизводство на въпросната познавателна и идейно-проектна субектна и интересубектна духовна действителност, който би имал за цел да обслужва режимите на масово възпроизводство и масово потребление, на различни субектно-онтологически станали (създавани, произвеждани, възпроизвеждани и проектирани) продукти и услуги.

*Кибернетичната онтология*²⁴ се занимава с управлението на системите за контролирано производство, възпроизводство, *разпространение*, достъп и *заинтересована консумация* на продуктите и услугите за масово потребление в установяващите се днес духовно-светови хоризонти на технологичната рационалност, виртуалната култура и информационното (дигиталното) общество.

Забележка:

Следователно един морален, критико-дискурсивен анализ на възможното развитие на идеята на субектно-онтологическото познание и своеобразната за него действителна познавателна предметна, субектна и интересубектна територия, би бил много важен, защото, излизайки отвъд частния философския дискурс на нашата академична общност, режимите на това - ще си позволя да кажа рационално зависимо поведение, характерно за познанието, производството, разпространението, потреблението и изобщо за духовността сред секуларния образ на съвременния глобално културен свят - продължават да съществуват и да продуцират фактите на

Ницше, Хайдегер и християнската метафизика; Първа част Експерименталната метафизика на Фридрих Ницше, от 50-65с.

²⁴ *От своя страна господин Захари Захариев, по мое мнение работи по тема близка до определеността на една кибернетична онтология, теоретизирайки през субектно онтологическо развитие на идеята за виртуално и по-точно за дигитална виртуалност, и въпреки, че нито по-определение и употреба на понятията, нито по фокус на самото философско онтологическо внимание, мога на този етап да намеря пряк повод за това, да се позова открито на някои всеобщо изведени резултати от неговата авторска работа, то все пак там където намеря това за възможно, с радост ще го направя в рамките на собственото си изследване. От своя страна за формулирането на своеобразната предметност и тематика на кибернетичната онтология или онтологизацията на съвременната кибернетична и виртуална култура, се ползвам от близо от изследванията на Скот Лаиш, на Люк Фери, както и на професор Силвия Минева, за който в подходящ момент ще стане въпрос, отново, тогава когато това се налага.*

своята категориалност, и то някак независимо от критическите претенции на академичната философия. От своя страна обаче, този тип философско познание, което се ангажира с разпознаването на режимите на тоталност и контрол (било то представяни като права, отговорности и свобода на пазарните отношения) при усвояването, създаването, производството, възпроизводството, разпространението, проектирането и пр. на духовни реалности - каквато претенция всъщност проявява идеята на една експериментална онтология - би било действително валидно не само за актуалните форми на частното или общо хуманитарното научно и научно-техническо познание, но и за всички аспекти на техните възможни приложения.

Научно-техническото познание, подобно на развитата идея на една експериментална онтология например, разполага с теоретически, практически, но и със сериозен финансов ресурс за това не само да постига и да има в развитата категория на *за себе си* своя собствен предмет – природната и духовна действителност - или да го капитализира²⁵; но и да прави това в енергията на своя собствен свободен, тоест през себе си ставащ, тотален технологичен контрол. Според мен патосът на съвременното научно-техническо познавателно отношение към реалностите не е насочен към това например да ги отглежда, завъжда, развъжда и пр.; още по-малко да ги оставя просто да виреят, за да ги наблюдава, описва и класифицира или пък да живее сред тях. Напротив, съвременната техно-наука иска да владее, създава, произвежда, възпроизвежда, контролира и управлява ставането на реалности, за да ги използва за себе си, и то с оглед собствената си идея за оптимална целесъобразност на условията за развитието на един собствен, личен, капиталистически и идеологически легитимиран интерес. Задачата на съвременното научно-техническо познание в този смисъл е буквално собствения, свободно ставащ и технологично гарантиран тотален продукт. Изхождайки от това становище, субектно-онтологическите изследвания, анализи и своеобразни стратегически проекти, създавани и упражнявани през идеята, метода, понятията и практиките на една експериментална онтология, могат да се окажат много полезни при изследването, анализите, разпознаваемостта и критическото обговаряне на различните режими на тоталитарност, управление, контрол и масова технологическа

²⁵ *Капиталът не е просто печалбата, а рефлексивната печалба, печалбата превърната в двигател и в принцип на индустриално производство.*

възпроизводимост, на наличното и ставащото многообразие от познавателни, светогледни, идеологически, социално-образователни, икономически и прочие модели на познание, труд и начини на живот, характерни за съвременната духовно-светова действителност. В този смисъл внимателното и последователно разработване на идеята на експерименталната онтология би имала, струвам ми се, естествено теоретически и академичен *принос* и *стойност*, които в известен смисъл са дори независими от моите лични изследователски, познавателни и творчески намерения, професионално философски възможности, компетенции и резултати.

из Глава Трета

Експеримент

Експеримента тук ще разбирам най-общо като философска наука за реализирането на свой собствен смисъл в действителността. Дори като философска наука за реализирането на собствени смислови единства с различна величина (мащаб).

По-определено докторската ми теза на този етап има следната формулировка:

Експерименталният метод е същинския субектно-онтологически метод за контролираното създаване на условията за възможността на ставането и развитието на един съществено многообразен познавателен и екзистенциален опит.

*За да аргументирам основно определената теза на работата си в тази глава, ще предложа резултати от проведен онтологически анализ на експеримента и експерименталната действителност – **хипотеза, постановка, технология**. Като казането ми тук ще е, че:*

именно през философско-онтологическото осмисляне на тези три основни момента в експерименталното познание ще изкристализира сравнително ясно разбирането ми за това защо и като как именно твърдя, че същността или своеобразната субектно-онтологическа специфика на експерименталния

познавателен метод е именно в ресурса му да създава, през своеобразните за неговия режим на познавателна работа хипотези, условията за едно конкретно възможно многообразие на познавателен и екзистенциален опит.

Още веднъж: именно в лицето на хипотезите и своеобразната субектна онтология на хипотезирането ще се открие ясно посоката за разбирането и възприемането на по-горе изказаната основна теза.

От своя страна експерименталната установка или постановка, техниката или технологията за провеждането на контролираните процедури по овладяването, присвояването, създаването, производството, възпроизводимостта, проектирането, разпространението и упражняването на експерименталните реалности, ще бъдат показани като специфичните средства за действителностяване или опровергаване на конкретните хипотези.

*Едновременно с това ще обърне внимание на предмета и целта на експерименталното познание – **наличните реалности, конкретните вещи – всяко-онова-което-като-тук-и-сега-може-да-ни-бъде-под-ръка.***

За да стане дума накрая за възможните експерименти в духа като експерименти със смисъла на света или за своеобразния предмет на една експериментална онтология, разбираана като философия на експерименталния дух.

Обобщение:

Действително основният проблем на дисертацията ми е опита със смисъла на света, това най-абстрактно имам предвид под светоглед. В този смисъл от първостепенна важност в това отношение е да се отбележи разбирането за непосредствената целокупност на човека. Тоест разбирането, че човек дори в своята непосредственост предполага да бъде възприеман като целокупно същество - същество, което има себе си неминуемо като някакво цяло; и още като вече налична организираност на това цяло (например като жив, биологичен индивид). Човешкото същество е система – то е фактическа органичност. Учението за светогледа има за цел да рефлектира, ще си позволя да кажа тук, херменевтичната структура на тази органичност – структурата, която функционира във и за света. Тази рефлексия тук е

онтологична, не социологическа, не психологическа или лингвистична, а първо и преди всичко онтологична. Какво ще рече онтологична? Онтологична, още веднъж, в смисъла на професор Александър Андонов, тоест това е рефлексия, която има за цел да *овладее реалността* на самото онова, към което познавателно се отнася, работейки с него в категориите *битие, ставане, съществуване, определеност, развитите, разрушение и унищожение*. В този смисъл достойнствата на онтологическите изследвания се откриват именно в специфичната загриженост за понасянето на отговорността, теоретическа и практическа, за това как стават или биха могли да стават нещата, съответно какви, с оглед на собственото им ставане са своеобразните онтични и онтологични граници на тези неща, как могат да се съхраняват, развиват или унищожават. Следователно, когато се мисли ставането на светогледа се има предвид именно тази точно загриженост, която е познавателна, онтологическа, но и някак естествено или иманентно морална. Защо? Защото е отнесен спрямо вмняемостта, избора, вината и следователно отговорността.

Действително онова, което мен ме занимавало тук, е още веднъж „опитът“, самото преживяване (възприятието) на смисъла на света и хоризонтите на неговата своеобразна динамика – хоризонтална, вертикална и континуална. Хоризонтът за тази динамика ни дава философският анализ на експерименталния метод. Именно експериментът тук е един вид принципът или дори изкуството за контролираното артикулиране на границите (периметъра) на жизнения и познавателния опит. Защото именно той, експерименталният метод, е методът, който създава условията за многообразието на познавателния, творческия и екзистенциалния опит. Кодът на многообразието, принципа на полифонията, полиморфията, полигамията, хетерономията и прочие в конституирането и разгръщането на възможността за многообразното в познавателния и екзистенциалния опит е хипотезирането. Хипотезата е зародиша на многообразието.²⁶

²⁶ *Най-често хипотезирането става през фантазия; но, не всяко експериментиране става през фантазия – през упражняване на продуктивната способност на въображението.*

из Глава Четвърта

Преход от онтологията на експеримента към експерименталната онтология.

Когато говорим за експериментална онтология, под това понятие не трябва да търсим нищо екстравагантно или артистично, взето във всекидневния смисъл на думата. Експерименталната онтология всъщност е философия, която се занимава с това да експериментира с реалностите през научния или понятийния ресурс на философията.

Като такава експерименталната онтология е възможна като правена през позицията на философията на духа или реалната философия, изхождаща от понятията на Хегел. Това собствено означава, че философстващото съзнание има себе си в действителното самосъзнание на реализиращата самата себе си или ставащата своя собствена действителност идея.

Основен принцип на ставането тук е (само)контролът, а формата на експерименталната действителност е тоталността – целокупността.

Експерименталната онтология се занимава с това контролирано да продуцира собствени идейно станали тоталности.

Като такава тя е реалната философия на експерименталния дух.

5. Експериментална онтология или онтология на експерименталността

Защо казвам експериментална онтология, а не онтология на експерименталността? Онтологията на експеримента е само предварителното условие за експерименталната онтология. Ако онтологията се занимава с това да познава своя предмет и така да създава собствени единства с него, на неговата и на своята си територия, то тогава, когато онтологията познае експеримента, какво точно става? Не се ли тя, онтологията, експериментализира, тоест не придобива ли тя експериментални свойства? Онтологизирайки експеримента, онтологията, овладявайки и присвоявайки неговата реалност, всъщност придобива в себе си и за себе неговите собствено онтологични свойства. Следователно и от своя страна, когато експериментът получи

своята онтологизация също така става онтологичен, което ще рече това, че вече той знае какво е; как става това, което е; как може да се развива евентуално и пр. Онтологията всъщност е свидетелство за собственото естество на реалностите, с които се занимава. Онтологията като философия би могла да се разбира като будната съвест на естеството на реалностите или будната съвест на биващото. Онтологизираното биващо е онова биващо, което в себе си свидетелства своето битие ... Онтологията е отглас на битието на биващото или още веднъж битийната съвест на биващото, проблясането на битието във вътрешния свят на биващото... Да онтологизираш в този смисъл е да направиш да проговори битието в биващото...

Обобщение:

Като цяло идеята ми тук, в текстовете на тази дисертация, е да представя експерименталната онтология като един вид философски легитимиран метод за осъществяване на задачи в социален, културен, политически и духовен план. Метод за реализиране на стратегии.

Изобщо струва ми се, че експериментът може да се използва свободно с оглед не само на познавателно, но и на практически цели. Следователно можем изобщо да говорим за практическа гносеология като един вид експериментална онтология.

Взето общо, експериментът може да се мисли също като режим на идейност, режим на одействителностяване на идеи. Следователно абстрактно казано експериментирането е елемента на автопродуцираното единство на теоретическото и практическото и като такова то е в състояние да въвлече естеството на целия човек и съответно и естеството на целия му свят.

Желанието ми тук, в разработването на въпросите на тези дисертация, е да покажа как светът може да бъде мислен и проектиран като форма на свободна експериментално-онтологическа конституция. В следващата част на тази работа ще дам няколко примера или дори стратегии за такава свободна експериментална онтологическа конституция на света през идеята си за експерименталния дух и своеобразието на неговата действителност.

Експерименталният дух и хоризонтите на интересубективната екзистенция

Въведение

Експериментирането на духа е преди всичко форма на неговата собствена самоодействителносттаваща се свобода. Нещо повече, когато говоря за експериментален дух, тук ще става дума преди всичко за експериментите в същински духовната сфера, експерименти в екзистенцията на духа и значи в субективните и в интересубективните измерения на самата духовна действителност.

Експериментите в духа аз виждам като експерименти със самия опит за света. Или експерименти със светогледа. Светогледът е структурата или системата, спрямо която се ориентираме в целокупния смисъл на действителността. Следователно, ако можем да експериментираме със структурата на светогледа, ще можем да експериментираме и със самия смисъл на света.

Оттук въпросите, които ме занимават, са доколко човек като дух е способен свободно да създава светогледа си или системата, спрямо която се ориентира в смисъл на света и следователно доколко е по силите на човека като дух да измисля и полага действителните граници на своя свят?

Когато духът се отнася към самия себе си експериментално, и то по отношение на ориентацията в смисъл на света, той експериментира преди всичко с разбирането на този смисъл и на онази ориентация. Значи той експериментира и със значенията на реалностите и също така със системите за означаване на реалностите.

Експерименталният метод тук ще има пряко приложение в конструирането на светогледните модели, които са носители на новата смислоориентираща траектория, от една страна; и на техниката, спрямо която тази траектория е осъществявана, от друга. Когато става дума за светогледи и светови опит, тези техники са преди всичко идентификативни жизнени практики или практики, спрямо

които индивидите се идентифицират в света. Това са практики, интегриращи нови духовни фигури в съществуващите социални форми на живот или направо практики, създаващи нови целокупни социалности.

Забележка:

Различни примери могат да се вземат от културната и художествената история, например дендизмът²⁷ като течение, интегриращо нов артистичен модел в съществуващите социални и художествени структури, например във Франция във втората половина на 19 век. Това, че този модел възниква в период на криза в социалността, е особено значим факт, който може да се вземе и като определящ спрямо възникването на алтернативните светови модели изобщо. Но според мен експерименталният подход сам по себе си е способен да предизвиква кризата в социалността, която му е необходима, за да легитимира модела си (или своята хипотеза). Последното е момент от технологията за одействителностяване на хипотезата на експеримента (която тук е светогледа). Как става това предизвикване на криза е въпрос, на който трябва да се обърне сериозно и самостоятелно внимание. Разбира се тук могат да се вземат множество примери за социални и политически, както и артистични прояви, например възникването на социализма и неговия революционен статус; програмата и режимите на работа на социалистическата идея, както и националсоциализма и пр. От изкуството също можем да вземем пример, да речем от сюрреализма²⁸ или романтизма²⁹ като същински форми на художествен светоглед и т.н. Дори романът на Достоевски Бесове може да се вземе като добра илюстрация на това как се създава криза в една конкретна духовна непосредственост или социалност, и то през работа в колективно споделен модел или

²⁷ „Дендизмът възниква главно в преходните епохи, когато демокрацията не е всемогъща, а аристокрацията е отчасти разклатена и изпаднала. В тези смутни епохи няколко дискредитирани, отвлечени, безделни, но по рождение силни духом мъже могат да замислят да създадат нова аристокрация, която по-трудно да бъде съборена, защото ще се основава на най-ценните и нерушими способности и на даровете на съдбата, които не се придобиват с труд и пари. Дендизмът е последният изблик на героизъм в упадъчните епохи (...)“, виж Бодлер, Естетически и критически съчинения, 535, 536с. ; Наука и Изкуство, София 1976г.

²⁸ Виж, Андре Бретон, Два манифеста на сюрреализма, Лик, София, 2000г.

²⁹ Виж например Фридрих Леополд фон Харденберг (Новалис), Учениците от Сауз, Немски романтици, Народна Култура, София 1980г.; 17-47с.

в собствения смисъл на думата светоглед. Още повече, че там колективността или съучастието също е въпрос на работа. Или показва се и това как се създава колектив, подчинен на режима на работа на един общ смислоориентиращ светогледен модел (на една хипотеза) .

Струва ми се, че не би било толкова прибързано, ако кажа, че големите социални движения от рода на националсоциализма, социализма, фашизма и прочие са малко или повече осъзнати социални експерименти или със сигурност трябва да се каже, че те имат недвусмислената онтология на социални експерименти – на експерименти с духа. И наистина в определени региони на социалното самосъзнание се концентрират импулси, създаващи енергия за основания, провокиращи опити за надхвърляне на целокупния статус на социалните взаимоотношения, било то на икономически или идейно-идеологически, религиозни и прочие предпоставки. Тези процеси са характерни както за индивидите в отношението им към самите себе си и един към друг; така и на социалностите и народите, по същия начин в отношението им към себе си и едни към други; а понякога на един народ към всички останали. Как възникват основанията за подобни претенции? Как възникват идеологиите и теориите, правещи възможността за тяхното осъществяване доловима? Как настъпват, протичат и резултират подобни начинания са въпроси, предполагащи конкретни изследвания, с които разбира се не мога да се занимавам тук. Мен ме интересува общата методология на подобни случаи.

из Глава Пета

Експерименталният дух

1. Инструменталното разбиране за духа.

Най-просто казано духът е специфично философски продуцираната рефлексия на своеобразното единство между интелектуалната и практическата културна

действителност на една екзистенциално, социално, политически или казано общо исторически разбрана ситуация. *В своето*, струва ми се, *най-универсално определение духът е философското самоопределение на дадена епоха*. Следователно, за целите на тази теоретическа оптика, под дух занапред ще разбираме именно специфичната рефлексия върху принципите, формите и определенията на възможните режими на епохално самоопределение, които една културна действителност е в състояние да продуцира за самата себе си в специфичните условия на собствената си субективна и интерсубективна екзистенциална ситуация.

Духа може да разбираме също и като принцип на определен режим на рационализация. Рационализацията е процес, през който се създава своеобразното единство между интелектуалната и практическата култура на една епоха. Този режим на рационализация разбираме като режим на епохално светово самоопределение. Например епохата на *Просвещението* има духа на просвещението, който е принцип на инструменталната рационалност. Разумът и интелектуалните постижения на културата биват мобилизирани като инструменти за духовното просвещение, съзряване и прочие на човека с цел автономното организиране на собствената културна действителност – в социален и личен аспект. Автономията и по-точно свободата, разбрана като автономия и собствено право за самоопределение, имаме като всеобща категория, завещана ни именно от *Просвещението*. Тя е едновременно насочена към теоретическата и практическата сфера на културата. Когато автономията от *Просвещенски* идеал, насочен преди всичко към разумното самоосъзнаване на човека, бива превърната в политико-икономически идеал – тоест бива разбрана по отношение на понятието *собственост*, - имаме две неща: *либерализмът*, като своеобразна полит-икономическа идеология; и индустрията и развитието на *свободния пазар* като *културна субстанция*, от друга. Това е индустриалната епоха, чиито дух е *Капитала*³⁰. Капиталистически дух като принцип на индустриалната рационализация. От своя страна съвременното развитие на технологиите и технологичната наука създава условие да говорим за установяването на режима на работа на *технологичната рационалност* и определящия я като неин онтологичен и светови принцип *експериментален дух*.

³⁰ *Капиталът е доведеното до пределно общо или до привидността за универсалност понятие за собственост.*

3. Експерименталният дух

По своето естество експерименталният дух е трансперсонален – той е дотолкова, доколкото сам генерира самия себе си, изхождайки от своята свобода и от своя каприз. Достоинството на този дух не е в съдържателността на това, което е той – тоест ценностите, които въплъщава и реализира през собствения си режим на манифестация, но преди всичко в мощта му да привежда в действителност своята собствена възможност или да се манифестира. Така изразено, той дори не е просто трансперсонален, но е по-скоро *постперсонален*. Експерименталният дух е своя собствена тотална действителност и в това е неговото същинско онтологическо достоинство – той може да се самодействителностява, тоест да поражда себе си като налично биваща всеобщност, ако си позволя да използвам Хегеловите категории – като свой собствен свят, и то обладавайки атмосферата на една принципна морална индиферентност. В този смисъл режимите на светова манифестация на експерименталния дух не следват от никаква морална, метафизическа или собствено историческа необходимост. Те могат да бъдат „добри“ или „лоши“ в условието на една включваща и изключваща дизюнкция. И нещо друго, специфичното при експерименталния дух е именно *контрола* при това самодействителностяване или манифестиране на самия себе си. Контролът е един от основните моменти в неговата действителност. Следователно освен контрола имаме и възможността за техническо самовъзпроизводство. Експерименталният дух произвежда своя свят и може да го възпроизвежда многократно. Това е неговата действителност. Той се самопродуцира като своя собствена тоталност. Като такъв експерименталният дух е най-развитото самоопределение на проекта на модерността на този етап от развитието на Западната културна история. Експерименталният дух развива западната идея за свободата до действителността на собствената тоталност. Технологията е явлението на този дух, но също така тя е и момент от неговото реално естество, от режима на неговата действителна манифестация.

4. За ставането на експерименталния дух.

Експерименталният дух е духът превърнал експеримента в принцип на собствената си действителност. Снетата собствена непосредственост в чист вид – като алфа и омега едновременно. Действителността на този дух не се разгръща между

алфата и омегата, той манифестира тази разгърнатост като вече станала – той манифестира себе си като тоталност или перманентна собствена възпроизводимост. Той е модерният абсолют, винаги нов и винаги себе си.

Като такъв експерименталният дух манифестира себе си през определен режим на рационализация, така както и всеки друг дух. В случая *технологията* е режима на неговата специфична рационализация. Технологията е самата феноменологическа манифестация или феноменология на експерименталния дух.

От своя страна експерименталният дух бива непосредствено предхождан от три типа духовност и съответно три своеобразни режима на рационализация и феноменологическа манифестация, те предхождат последователно експерименталния дух Това са: *Ренесансовият дух и художествената рационалност; Просвещенският дух и инструменталната рационалност; и Капиталистическият дух и индустриалната рационалност.* И трите режима на рационализация изразяват основната културна тенденция на онова, което непосредствено след Ренесанса в Европа се нарича *Ново време* и по-късно *модерност*. И трите режима на рационализация са израз на развиващия се до идеята за *свободната собствена тоталност* проект на модерността. Технологията обаче като четвърти режим на работа го завършва. Технологията е философския камък на тоталността. Тя е медията на експерименталния дух. От нея той вижда, но и бива виждан.

Обобщение:

И все пак, може би по-интересният проблем за мен в тази дисертация не е експерименталният дух като такъв, ами по-скоро неговите продукти. Главният продукт на експерименталната духовност е технологизирането на смисъла на света, което технологизиране се смята за необходим момент в прогреса, еволюцията, свободата и прочие на човешката културна история. Това убеждение за прогрес и развитие е основното, на което искам да реагирам с работата си върху тази дисертация. Като ключът към моята реакция е именно световостта на света или смисъла и реалността на света. Така че този е моят основен проблем и на него предстои да обърна съществено внимание.

Експерименталният дух и експерименталната конституция на светогледа е идеята, през която, според мен, можем да навлезем в осмислянето на възможностите за свободното и контролирано изменение на смисъла на света. Като казването ми е, че към тази идея за експерименталния дух и неговите онтологически възможности да постига сводно контролираната промяна на смисъла на света трябва преди всичко да се отнесем внимателно. Тоест, през собствената си морална и теоретическа съвест. Идеята на експерименталния дух сама по себе си позволява да се прилага безразлично, спрямо конкретно морално съдържание. Нейните приложения следователно не могат да се изведат през някаква метафизическа или историческа необходимост, а и не трябва. В този смисъл по-горе беше казано, че по своето естество експерименталният дух е не просто трансперсонален, а преди всичко постперсонален. В крайна сметка внимателното отношение към идеята за експерименталния дух и хоризонтите на нейното приложение касае моралното внимание преди всичко на всеки, който се ангажира с това да изследва присъщите ѝ онтологически и духовно-светови възможности.

Експерименталният дух може и да е продукт или рожба на историята на западния свят и неговите рационални идеали, но веднъж появил се на бял свят, поради самото си естество, се явява свободен от естествено необходимия ангажимент към онова, което го е породило. Ставането на собствената реалност на идеята на експерименталния дух или неговата хипогенетичност го прави някак парадоксално трансцендентен или спонтанно трансгресиращ определенията и границите на присъщата му собствена контекстуалност.

(...)

из Глава Шеста

Върху онтологическото учение за светогледа

1. Върху общото разбиране за светогледа

Взето най-общо, светогледът е система от ценностно-идентификативни практики, която съчетава спонтанно или организирано разнообразие от категории на

житейски опит: етически, естетически, религиозни, познавателни, икономически, потребителски и прочие.

Светогледът е в известен смисъл самата концентрация и организация на наредбата на категориите. А формата на наредбата е обусловена от принципа на съществуването ѝ. Този принцип може да бъде различен, но винаги е принцип на субординацията. Принципът е спонтанно принцип на йерархиите. Спрямо кои житейски категории се организира даден светоглед е въпрос на конкретни изследвания и анализи, защото до голяма степен светогледът е израз на свободата.

2. Върху идеята за светогледа.

Светогледът е неминуема действителност на всеки човек. Ние възприемаме и полагаме света неминуемо през светогледен модел. Въпросът е доколко този модел е рефлектиран и осъзнат. Границите на светогледа са всъщност неговата структура, система или тенденция. Периферията на светогледа, като самата реалност или действителност на светогледа, е само проекция на една от онези три семантични честоти. Светогледът е условната целокупност на познавателния, но и на емпиричния, всекидневен житейския опит. Неговата спонтанна закръгленост.

Човек е неминуемо целокупен. Това е неговото естество. С времето той осъзнава тази си целокупност естествено и това е зрелостта. Да придобиеш непосредствена увереност във всичко, което в границите на собствената ти същественост като човек те касае, означава да придобиеш известна зрелост. Да имаш рефлектирано отношение към света като към цяло. Това е естествено и дори да не е експлицитно при всеки човек, то формално е валидно за всички. То е един вид общо, базово, универсално определение на човешката природа изобщо. Въпросът е какво е съдържанието на тази форма на собствена целокупност и още какво е отношението между формата и съдържанието ѝ. Експериментално-онтологическото разбиране за светогледа и неговата реалност има за цел да рефлектира именно това отношение между собствена форма и собствено съдържание.

Обобщение:

Философията мога да разбирам като своеобразно умение да правиш смислови единства в рефлексията си на феномена на световия смисъл. Да организиращ феноменалния смисъл спрямо някаква собствена стратегия, например за „добрия

живот“. Реализирането на тази смислова стратегия е най-просто казано светогледът на една екзистенциална човешка ситуация – своеобразното смислово самоопределение на личността в лоното на света. Мен ме интересува възможността за експериментално онтологически ставащото свидетелство на морално-онтологическите хоризонти на личностния светови смисъл. И с това положение сякаш отново се връщам към разбирането на философията като умение да вложиш свой собствен смисъл в ситуацията, в която се намиращ - една идея или една интуиция за идейността във философията, която ме занимаваше още в самото начало на студентските ми години.³¹ Въпросът обаче е в разбирането на това какво именно означава „свой“, а и „собствен“ смисъл и като как именно, или на каква цена, придобиваме собственост в смисъла.

Когато става дума за експерименти със светогледа, тогава полагането на собствен смисъл трябва да се приема в оптималното му значение. Ние имаме онтологическото право и отговорност да проектираме и култивираме световите хоризонти, които обитаваме. Да стилизираме света, който живеем през собствена, оценена и избрана от нас идея за „добрия живот“ – тоест, за неговото оптимално състояние. Експерименталните смислоконститутивни модели са моя теоретико-онтологически проект, през който става възможна за мен свободата в избора и смисловата конституцията на идеята или по-точно на образа на „добрия живот“. В следващата глава ще представя основното в това проектно предложение, разглеждайки и представяйки го в субективен и в интересубективен екзистенциален аспект.

Забележка:

Светогледът като онова условие, в което се възприема и обитава смисъла на света има формата на собствена тоталност – на действителна субективна или интересубективна екзистенциална целокупност или дух. Затова, ако все пак човек реши да се подвизава в причастието с онзи свят, който е оценил в дълбочината на своето желание и на своята съвест, то той трябва да внимава за това, да не допуска вмешателство в образите, в значенията, смисъла и понятията на избрания от него свят. А напротив, да се стреми да ограничи, доколкото е по силите му, контакта със спонтанните образи – образите не на света, който е избрал, а на някакъв друг, враждебен или индиферентен по смисъл и морална ценностна ангажираност светоглед.

³¹ *Ето, информация на един мой текст посветен на опита върху идеята за въпросното разбиране на философията. Виж, Добрев, Ивайло Опит върху понятието свобода в Хегелов смисъл, сп.Философия, бр. 5-6, 2008, с. 110- 121.*

Това би било един вид своеобразна екзистенциално-феноменологическа аскеза. Няма как във формата на един светоглед да съжителстват кохерентно образи и значения от различен порядък за един и същи предмет или за една и съща реалност, казано най-общо. Всеки дух е могъщ да даде пълнота на онзи, който в себе си го приема, за да живее с неговата реалност. Именно в смисъла на едно такова екзистенциално възприемане на дух и духовна реалност можем да мислим опита със смисъла на света или действителността на светогледа през идеята за експеримента. Експериментът, взет в своя духовен смисъл, което значи, като продукт или дори като компетенция на духа, е именно осъществяването или реализирането на този контрол върху границите или периферията на опита с реалността на света, която в случая е предмет на експерименталното внимание.

из Глава Седма

Експерименталната конституция на светогледа или така наречените експериментални смислоконститутивни модели.

Философската задача, която съм си поставил тук в завършващата част от текстовете на настоящата дисертация, е да разработя основите на експериментално-онтологическото учение за светогледа като инструментариум за една серия от конкретни свидетелства за възможната теоретико-онтологически легитимирана, свободна, контролирана промяна на смисъла на света.

Ще демонстрирам това чрез идеята за експерименталните смислоконститутивни модели, които са своеобразните лица или по-точно хоризонта за възможната полиморфна персонификация на идеята на експерименталния дух.

За целта първо ще представя техния общ теоретически смисъл, а после ще предложа и няколко конкретни съдържателни приложения и илюстрации.

1. Експерименталните смислоконститутивни модели

Експерименталните смислоконститутивни модели визират оптималните форми на смислова екзистенция, при които субектът се ангажира с измислянето и одействителносттаването на своя собствена светова действителност или казано просто – на свой собствен действителен свят.

Експерименталните смислоконститутивни модели биха могли да се разбират по-конкретно като системи от семантични траектории, правещи определени екзистенциални хоризонти, възможни за обитаване. Те са системи от смислови отношения, които се вграждат в полето на непосредствените структури на световостта на света, като се интегрират в тях, за да ги моделират и трансформират, удържайки тенденцията и реализирайки енергията на своята собствена целокупност.

Теза:

Експерименталните смислоконститутивни модели нямат за цел, просто да променят света, а преди всичко, да създават хоризонти за възникването на нова световост, която да носи в себе си универсални екзистенциални възможности. Не че чрез тях не би могло да се променя и руши, но не това е идеята на екзистенциалното и интерекзистенциалното онтологическо експериментиране. (...)

Обобщение:

Съвсем просто казано, когато говоря за експериментални смислоконститутивни модели и възможните им приложения в субективен и интерсубективен екзистенциален аспект, имам предвид преди всичко *проектността*, и то разбрана като *екзистенциална проектност*³². Проектният екзистенциален стадий в начините на живеене на живота на човека възниква тогава, когато той придобие способност да рефлектира границите на светогледа си; а същински тогава, когато се осмели да възприеме или конструира за себе си сам свой собствен светоглед - светоглед, който да бъде израз на свободата и отговорността му.

³² *Опростеното позоваване тук е през Сартр и неговото есе Екзистенциализма е хуманизъм; но може да се види и Хайдегер и неговото разбиране за проектността; както и Пол Рикьор и собственото му разбиране за наратива и наративността, като различен вид обяснителни модели, подобни на моята идея. Тук обаче няма да се занимавам с възможностите за техния сравнителен анализ, като от моя страна оценявам тази възможност за добра и полезна за мен, но всъщност не подходяща за целите и етапа на тази точно работа.*

В този смисъл най-интензивната форма на духа и на духовно-световата екзистенция е персоналността в компетенцията ѝ на свободно възпелтяваща определен от собствения ѝ морален и онтологически избор светоглед.

Дали е трудно да се абстрахира и експлицира структурата на един светоглед, на една матрица за ориентация в смисъла на света? Трудно е, защото това предполага осмисляне на условната целокупност на конкретния жизнен опит на човека, и нещо повече, анализ на самата условност, на структурата правеща изобщо възможно ставането на въпросния опит. Или тази експликация би предполагала способност за трансценденталено/феноменологически анализи. Такива анализи извършва Дилтай, а преди това Кант и Хегел, по-късно Хусерл и Хайдегер и др. Такъв анализ се опитам и аз, изхождайки от техния теоретически опит тук, да предложа, с което да направя темата за смисъла на света и възможностите за неговата свободно контролирана промяна, артикулириуем с оглед актуалната картина на собствената ми светова ситуация.

Взето общо, струва ми се съвсем явно, че днес живеем в епоха, която манифестира повече или по-малко осъзната в себе си потребност от това да трансцендира границите в усета си за смисъла на света. Епоха, страдаща от копнеж по нови светогледни модели, модели, преорганизиращи значенията на заобикалящата ни действителност. Тези нови модели могат да възникнат само през идеи, така както впрочем са възникнали всички светогледни модели до сега.

В последната глава на тази докторска теза ще представя няколко идеи, които по мое мнение се отнасят пряко към възможността за контролирана, свободна, експериментално онтологически постигана промяна на смисъла на света, следваща моралната посока не на разбирането за някаква метафизическа или исторически постигана абсолютна логическа необходимост, а конкретния личностно мотивиран морален избор.

Етосът в хоризонта на експерименталната конституция на светогледа

Бележки върху идеята за посткибернетичния етос

С настоящите Бележки бих искал да очертая в един до голяма степен условен или казано по-точно хипотетичен модел идеята за посткибернетичния етос като едно от възможните лица на поствиртуалната култура. Тук ще дам някои предварителни посоки за неговото изследване и определение като един вид система от понятия, спрямо които би могъл да се открие етико-онтологическият хоризонт за определен начин на живот, различен по същност от начините на живот, характерни за съвременната епоха на технологичната рационалност, информационното общество и виртуалната култура. Епоха, която бих определил като епоха на киберкапиталистическия дух.

Своеобразната цел на този текст е чрез анализ на популярните начини на живот в съвременните общества да се открият хоризонтите на различните, другите начини на живот, оставащи вън от периметъра на технологичната рационалност, информационното общество и виртуалната култура.

Феноменологичната задача, която произтича от така определената цел, е поглед отвъд претенцията за тотална емпиричност на технологията, повдигане на завесата ѝ на самопоказваща се присъственост и откриване на онова, което тя (технологията) скрива - реалната етико-онтологическа възможност за духовно-светови избор. С оглед на тази задача тук ще се позовавам отблизо на изследванията върху феномените на информационното общество, виртуалната култура, технологичната рационалност и трансхуманистичната революция, предложени от съвременни автори като Скот Лаш, Л. Фери, Маклуан и др, а също така и на собствено философските онтологични картини на света, представени от философи като Г. Хегел, М. Хайдегер и Е. Хусерл.

Действително днес философията, ако иска да бъде адекватно занимание, трябва да открие своя най-непосредствен предмет в технологията – придобиващата пространна вещественост инструментална идея за света. И нещо повече, да започне да борави с този свой предмет в хоризонтите на възможната морална критика за

него. Моралът в крайна сметка би могъл да се окаже единствената онтологическа граница на тоталния технологичен продукт. Въпросът разбира се е кой или какъв ще е този морал? Следователно, ако един философ застане днес не на позицията на дигиталността, а на позицията на битието, по мнение ще е и на позицията на истината; а оттук би имал пределно мащабна оптика върху възможни теми за работа, защото днес се наблюдава сякаш едно последователно изместване от битието. Дигиталното измества битието в перспективата на едно ускоряващо се подхлъзване от него, при което само да се опише това подхлъзване, би било достатъчно, за да се легитимира един актуален философско-изследователски проект.

Вещественният начин на живот организира смисловата конституция на собствените си дейности и ценности около интелектуалните и екзистенциалните идентификативни практики, свързани с формите на класическата хуманитарна култура. Това са формите на вещественото, книжно четене, писане и говорене. За този дискурс въпросните класически практики се вземат в енергията им на способни да устояват действително не просто една възможна ориентация в смисъла на възприятието, мисленето, проектирането и обитаването на света, но и преди всичко на един негов специфично разбран морален и ценностен избор. Вещественният начин на живот избира именно вещественния образ на света. Дискурсът тук има за задача да открие пространствата за новата легитимация на неговия смисъл. Дискурсът създава документалното лице на вещественния образ на света, защото се ангажира с екзистенциалното свидетелство за неговата специфична ценност. Вещественният живот е неповторим и не предполага индустриални форми на масово техническо възпроизводство. Посткибернетичният дискурс манифестира промяна на реалност и още диверсията на еволюцията; той утвърждава позитивните аспекти на упадъка. Девалвира смисловата тенденция на прогреса. Той е „посткибернетичният месия“. (☺)

Забележка:

Идеята ми в изследванията по тази дисертация е да мобилизирам една система от понятия, която да би могла да се възприеме като реакция и дори алтернатива на процесите по технологизация и съответно по автоматизация на смисъла на света. Днес действително се задава ерата на технологично произвежданите и технологично производимите светогледни модели. Струвам ми се, че именно веществената

хуманитарна култура с нейните веществени духовни практики³³ може да бъде зоната на човешкото естество, в която е възможно да се устоява определен режим на съпротива. Този режим разбира се е преди всичко морален, после онтологически и най-накрая - какъвто и да е друг.

V. За постсоциалистическите документи. Една възможна илюстрация на идеята за концептуалната документалистика.

Стратегия

Това е идея за експериментално стратегическо изследване на режимите на трансформация на социалните жизненни структури от социализма към съвременната неолиберална демокрация у нас.

Следователно интересни за мен ще са промените преди всичко в културните и собствено моралните аспекти на жизнените структури. Това са онтологически структури, изградени от ценностните категории – естетически, етически, религиозни, философски (научно-познавателни), професионално-трудова, потребителски, развлекателни (хедонистични) и други.

Това са видове категориите, през които субектите на социалния жизнен свят у нас артикулират разбиранията си за ценност и следователно за световост на света.

Социалната артикулация на ценностите ще се изследва в три аспекта:

първият аспект е режимът на впечатление или възприятие на ценностите;

вторият режим на превръщането на ценността в нагласа или мотивация за социално и екзистенциално действие; и

³³ Именно в културата на духовното веществено четене и писане, може човек да потъне... да влезе в уханието на света... Дигиталното четене ускорява човека, така че всички връзки в неговия живот стават прекомерно динамични, поточни... бързи... това е култура на потока на движението... на насладата от скоростта, но не и на дълбочината на мигновението на сакралната дистанция на съзерцанието. Тук във виртуалната дигитална ера няма време за съзерцание, и никога не го цени... новото е онова, което всеки път предстои...

третият аспект ще изследва режима на обективиране или одействителносттаване и съответно рефлексия на действията. Това е самото обитаване на ценностната действителност – своеобразната икономия на ценностите.

Заклучение

В общи линии това са моменти от съдържанието на изследването ми върху онтологията и възможните „необичайни“ приложения на експерименталния метод във философските занимания, като мислени през едно специфично и до голяма степен все още Хегелово разбиране на духа и формите на неговата обективна или самообективираща се реалност.

Чувствам се все пак задължен да поясня, че през последните изминали няколко години от работа ми върху идеята на експерименталния дух всъщност стана така, че основното в собствената ми теоретическа и морална нагласа по отношение на принципите и в последствие и на резултатите от нея коренно се преобразуваха.

Казано просто, от апологет на експерименталния дух, разбиран като форма на автентична духовна екзистенция, както го разбирах преди; сега станах критик на собствената си идея за експерименталния дух и в този смисъл смятам, че въпреки че една онтология на експерименталния дух е възможна в своето иманентно многообразно и дори в известен смисъл е вече и действителна, както се опитах да покажа в цялостното съдържание на настоящата теза; то тя не би трябвало да се приема безкритично като необходима и инвариантна.

Изобщо онтологията на духа, мислен през развитото понятие за свобода като висша битийна ценност, като най-скъпоценния дестилат на културния, историческия и познавателния опит на развитите съвременни човешки общества и индивидуалности, с всичките съпътстващи го претенции за универсалност и необходимост, ми се струва на този етап преувеличено и дори до голяма степен заплашително.

Развитото до собствена тоталност понятие за свобода, изхождащо или не от претенции за универсалност, които в повечето случаи се оказват езикови или логически и в този смисъл само идеални, води в екзистенциално-онтологически аспект до

състоянието на самота и специфичен онтологически морален монадолизъм. Последният не е лишен от свойството или способността да присъединява към себе си други такива морално-онтологически монади, но това присъединяване не решава онтологическия проблем за самотата и изолираността, а напротив, по мое мнение го задълбочава.

Затова, струва ми се, че онтологията на свободата не просто трябва да се откаже от това да бъде вече висша ценност на духа, ами напротив, трябва да извиси себе си до онтологията на *взаимността* като специфичната морална и онтологическа готовност за приемането на духа на любовта, който сам е носител на друга онтология и на друга субектност – постлибералния човек, съборния човек, човека на взаимността, искреността и откритостта, човека на и в любовта.

Но последното или прехода на духа на свободата в онтологията на взаимността и в духа на любовта, аз мисля и всъщност се опитах да представя не като естествено необходим преход или предмет на историческата или просто понятийната еволюция на духа, а като предмет на екзистенциален и морално-онтологически избор. И още като един вид своеобразна революция в духа (като революция се взема буквално в значението и на завръщане, и възстановяване на една изначално друга, на текущата в настоящия облик на действителната духовна ситуация устроенст на естеството). Като специфичната професионална философско-онтологическа загриженост в случая си представям в създаването на теоретическите условия за най-ясното открояване на реалната възможност за реализирането на този избор.

От своя страна онтологията на духа на любовта е специфичната позиция, от която за мен става възможна реалната философска критика на Западноевропейската идея за свобода като сама по себе си най-висша идея на духа. Онтологията на духа на любовта обаче, за съжаление, няма съществуваща актуализация в професионалния философски език на настоящата епоха или поне на мен не ми е известна такава. Сам по себе си този факт задава хоризонта на определена професионална грижа, а и професионално предизвикателство, свързан с изработването и адаптирането на потребния език³⁴. Разбира се в предходните епохи съществува актуализация на

³⁴ „Желателно е някой от православните християни, изучил положителните науки, след това задълбочено и внимателно да изучи подвижничеството на Православната Църква и да даде на човечеството истинната философия, основана на точните знания, а не на произволни хипотези.“ Слово за Смъртта, св. Игнатий Брянчанинов, 85с. виж бел. Под линия.

онтологията на Духа на Любовта в трудовете на православните свети отци философи, като най-близък по време е един сръбски православен философ св. Иустин Попович, които е широко представен на български език, но остава по-скоро неизвестен за нас, може би поради реалното непознаване на православната философия, а и изобщо култура, което е характерно за широката хуманитаристика у нас в последно време. Но така или иначе опитът на изследователите от отминалите времена по отношение на възможните хоризонти за въпросната адаптация на потребните за актуализирането на философския дискурс върху духа на любовта категории, ценности и понятия, ще се окаже най-добрата условност за ставането на потребното и за настоящите.

Като цяло работата ми в известен смисъл е теоретико-методологическа и като такава тя представлява само едно от изследванията на възможностите за философско-онтологическо приложение на експерименталния метод върху предмети, надхвърлящи обичайните за експерименталната наука области. В рамките на дисертацията направих опит да класифицирам, организирам и до известна степен да систематизирам едно множество от изследвани и тематизирани предмети, а също така да предложа някои посоки за решаването на важни за мен въпроси. Тази дисертация няма ни най-малко претенция за изчерпателност, а дори и за оптимален фокус на изследваните теми, ситуации и предметности; напротив, нека настоящият корпус от текстове да се възприема като възможно най-грубия теоретико-методологичен силует за едно бъдещо изследване.

Приноси (Абстракт):

1. „Следователно, ако си позволя да изкажа най-общо целта и своеобразния принос на настоящата работа, то това би било именно:

създаването на теоретико-философските условия за развитие на специфичната компетенция за експериментално-онтологическо философстване през светогледност; като мислена, разбрана, ставаща и правена от гледната точка на конкретната духовна субектност.“ (15с.)

2. „Следователно, още веднъж или като казано съвсем накратко, своеобразният принос на тази дисертация в случай, че тя защити успешно своите академични достойнства би бил:

теоретически генерираната възможност за контролираното, свободно субектно-онтологическо овладяване на ставането и реализирането на светогледността и своеобразната за нея световост на света, като правена в хоризонта на идеята за нейната експериментално онтологическа субективна и интерсубективна екзистенциална конституция.“ (16с.)

3. „И за да дам накратко още веднъж обобщение на идеята, целите, очакваните резултати и своеобразния принос на настоящата работа, ще кажа, че:

тя прави опит да покаже как чрез развитото разбиране за експеримента или идеята на експерименталния дух и естествено присъщата му духовно-експериментална действителност субектно-онтологическият подход на Александър Андонов, в лицето на една експериментална онтология, може теоретически да постига и онтологически да легитимира свободната, действителна промяна на смисъла на света, и то като ставаща и правена³⁵ от моралната позиция на конкретната личностна субектност. Като казането тук е, че последната (или

³⁵ За субектно онтологическата специфика в разбирането на различените в теоретическо отношение ставане и правене собствено онтологически реалности, съм особено благодарен за възможността да се запозная с авторското изследване на професор Веселин Дафов, **Ставания и направи**, което в много отношение се оказва полезно и вдъхновяващо за собствената ми работа. Там където имам възможност ще направя и конкретни позовавания на резултатите или методите на неговата работа.

свободната действителна промяна на смисъла на света като правена от моралната позиция на конкретната личност) може да бъде мислена едновременно в определеността и енергията ѝ на индивидуалност, колективност и общност. Разбира се, съобразявайки необходимо понятийно-онтологическото естество на специфичните за всяка една от споменатите по-горе реалности разлики.“ (18с.)

4. „ Въпросът за светогледа, казано абстрактно или в един предварителен вид, е въпросът за това като как именно се ориентираме в целокупния смисъл на нещата. Това всеки го прави, разбирайки го или не. Следователно, изхождайки от казаното, можем да допуснем, че специфичният принос на една ангажирана със смисъла на света онтологическа философия би могъл да се открива за нас по посока именно на това - тя да помага при процесите на „доброто“ разбиране на целокупната ориентация в смисъла на нещата. Което ще рече, също така, тази философия да е в състояние да помага и при добрата рефлексия на своеобразните за конкретната смислова ориентация граници на реалния, веществен опит със смисъла на света. Следователно субектно-онтологически проектираната и ориентирана философия ще бъде за нас един вид рефлексия на действителните смислови граници на даден светоглед в присъщата за неговата екзистенциално-онтологическа (субективна или интерсубективна) ситуация своеобразна световост на света.“ (32с.)

5. „Сам по себе си приносът на настоящата докторска теза може експериментално-прагматически да се обобщи във формулирането на тази теоретико-изследователска цел, отнасяща се пряко до възможността за бъдещи задълбочени изследвания по темата, а именно:

да изследва своеобразната условност на актуалните за съвременността разнообразни ставания и правения на различните модели на морална и онтологическа тоталитаризация на действителността през идеята на експерименталния дух и своеобразието на експерименталната онтология;

и на базата на това,

да е в състояние да създава и предлага конкретни стратегии за разкриване на всеобщо валидните хоризонти за морално-дискурсивната им критика.“ (244с.)

Публикации свързани с темата и предмета на дисертацията:

1. „Бележки върху идеята за посткибернетичният етос“; ИК "Глаголица" (под печат)
2. „Бележки върху идеята за постлибералният етос“. Сборник доклади, Човекът – свободен и не свободен, УИ.София, 2018г.
3. „По идеални перспективи на Мартиан Табаков или критика на вещественото тяло“ ; сп. Fotoart, Януари Февруари Март 2017/брой 9
4. „Върху някои парадокси на неолибералното политическо мислене“; сборник „Християнство и Философия“, том 2; издателство „Парадигма“, София, 2014 г.; съставител: Цветина Рачева
5. „Темпоралност и ситуативност“; сборник „Християнство и Философия“, том 1; Издателство „Парадигма“, София, 2014 г.; съставител: Цветина Рачева

Други публикации свързани с проблемите по дисертацията:

6. „За ставането на самосъзнанието в Хегеловата „Феноменология на духа““; сп. Философия 2010 г., бр. 2
7. „Опит върху понятието свобода в Хегелов смисъл“; сп. Философия 2008 г., бр. 5-6
8. „За измеренията на съзнаваността“; сп. Философия 2007 г., бр. 6

